

למה לי דמוקרטיה עכשיו

קורס משותף של בית הספר למדע המדינה ובית הספר ללימודי חברה ומדיניות

תשפ"ו, סמסטר ב'

2 נקודות זכות; ימי א', בשעות 18:00-16:00; כיתה 104

פורמט: השיעורים יתקיימו באופן פרונטלי בכיתה.

מהי דמוקרטיה ומי צריך אותה עכשיו ובכלל? מה גורם למדינות להפוך לדמוקרטיות ולאחרות לחוות נסיגה דמוקרטית? ומה הקשר בין דמוקרטיה כשיטת ממשל לבין פופוליזם, פוסט-אמת וצמיחה כלכלית? הקורס מציע פרספקטיבה רבת-תחומית והשוואתית רחבה על השאלות הללו, תוך שהוא מספק ידע תשתיתי על עקרונות, סוגים והיסטוריות של דמוקרטיות בעולם, ובירור הקשר בין דמוקרטיה כמשטר לבין היבטים חברתיים ופוליטיים רחבים כגון משפט, יחסים בין רשויות, כלכלה, מנהיגות, דמוגרפיה, דת, ותקשורת. הקורס דן בכל אלו תוך בחינת המצב בעולם והתמקדות במצבה של הדמוקרטיה בישראל בעבר וכיום. זוהי הזדמנות ללמוד מקרוב שפה מושגית ולקבל תשתית מחקרית עשירה על נושאים שנמצאים בליבת המשבר הנוכחי בישראל ובמדינות נוספות. הקורס בנוי כסדרת הרצאות אורח של חברות וחברי סגל המתמחים בתחומים הרלבנטיים, ולכן זוהי גם הזדמנות להיחשף למגוון של דיסציפלינות ומרצים.

צוות הקורס

רכזים: פרופ' אוריאל אבולוף (**בית הספר למדע המדינה**), פרופ' אנסטסיה גורודזייסקי (**החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה**), פרופ' מיכל קרבאל-טובי (**החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה**), פרופ' ליאור שפר (**בית הספר למדע המדינה**)

עוזרת הוראה: אורי בן יעיש, oribenyash@mail.tau.ac.il

חובות הקורס והרכב ציון

1. נוכחות בשיעורים (20% מהציון הסופי)
2. פעילות מקוונת ב"משחק הדמוקרטיה" (20%)
3. מחקר, הצגה קבוצתית, ומתן ביקורת בשני השיעורים האחרונים (60%)

נוכחות והשתתפות

אנחנו רוצים אתכן ואתכם בכיתה. חשוב לנו שתגיעו, תשמעו, תיחשפו, תתווכחו - ולא תסמנו וי על הקורס. לכן בחרנו להקדיש מרכיב משמעותי בציון לנוכחות שלכן. הנוכחות בקורס הינה חובה לכלל הסטודנטים, מהווה 20% מהציון הסופי, ותיבדק על ידינו (למעט ההחרגות של מתווה המילואימניקים, המתבקשים להסדיר זאת מול עוזרת ההוראה). אי הגעה לשיעור ללא הצדקה תוריד נקודות מהציון הסופי (הפחתת 2 נקודות על חיסור ראשון; 4 נוספות על החיסור השני ו-8 נקודות נוספות על החיסור השלישי; 14 בסה"כ). סטודנטים שנפקדו ללא הצדקה מארבעה שיעורים ומעלה לא יהיו זכאים לקבל ציון בקורס. אם יש נסיבות שאנחנו צריכים לדעת עליהן (מעבר למילואים), באחריותכם לעדכן את עוזרת ההוראה.

משחק הדמוקרטיה: "פה-פוליטיקה" (aMAZE'n Politics) – ניסוי במדע אזרחי

בקורס זה תהיה לנו הזדמנות ייחודית לחרוג מהתיאוריה ולקחת חלק פעיל במחקר חלוצי על דמוקרטיה, באמצעות משחק חדשני מבוסס בינה מלאכותית בשם "פה-פוליטיקה". זהו אינו משחק סימולציה רגיל, אלא "מבוך מראות דמיוני" – גרסת הדור הבא של ספרי "בחר את ההרפתקה שלך", המותאמת לעולם הפוליטי. במקום להוביל אתכם לתשובה נכונה אחת, המשחק יוצר מסע מותאם אישית שבו "תיכנסו לנעליים" של דמויות שונות במערכות פוליטיות מגוונות – מאתונה העתיקה ועד מושבה עתידית על מאדים – ותתמודדו עם דילמות פוליטיות מורכבות. הבינה המלאכותית מאפשרת דיאלוג רפלקסיבי, ומנחה אתכם לא רק לבחור, אלא גם להסביר במילים שלכם את הסיבות לבחירתכם, ובכך מסייעת לגלות ולזקק את המצפן המוסרי והפוליטי הפנימי שלכם.

כסטודנטים בקורס זה, תהיו אפוא פעילים בפרויקט חלוצי של מדע אזרחי. הנתונים מהמשחקים שלכם ייאספו באופן אנונימי ויתרמו ישירות למחקר הבוחן כיצד חוויות דיגיטליות אינטראקטיביות יכולות לטפח את הכישורים והתפיסות החיוניים להשתתפות פעילה בפוליטיקה. זוהי הזדמנות להיות חלק מהפתרון: לעצב את עתיד המדע האזרחי והחינוך לאזרחות ולהפוך את חיי הקמפוס שלנו לדמוקרטיים יותר. השתתפותכם חיונית הן לתהליך הלמידה שלכם והן למחקר המשותף שלנו. כדי לקבל את מלוא 20 הנקודות עבור רכיב זה, עליכם:

- להשלים שישה סבבי משחק (כ-10 דקות כל אחד), שיתקיימו בשתי פעימות: בין שיעור 5 ל-6 ובין שיעור 11 ל-12.
- ההשתתפות נמדדת על בסיס ביצוע המטלות בלבד. לבחירות שתעשו במשחק אין כל השפעה על הציון; המטרה היא התנסות ומחשבה אותנטית.

מחקר והצגה קבוצתית

אנחנו רוצים שהלמידה שלכם בקורס תהיה למידה פעילה, חושבת ומיישמת, כזו שקושרת בין מה שאתם לומדים לבין החיים עצמם, וכזו שפותחת אתכם לשיחה משמעותית עם חברים וחברות לכיתה. לכן 60% מהציון בקורס יינתן על מחקר קבוצתי והצגתו במשותף בתום הסמסטר (ראו פרטים בתום רשימת הנושאים).

נושאי השיעורים ותאריכים

שער ראשון: תשתית מושגית

שיעור 1, 15.03.2026

מבוא, היכרות, תוכנית העבודה, תיאום ציפיות. הרצאת פתיחה "למה לי דמוקרטיה עכשיו?"

מרצה: פרופ' אוריאל אבולוף, **בית הספר למדע המדינה**

שיעור 2, 22.03.2026

טיפולוגיה של סוגי משטרים ומנעדי סיווג

מרצה: ד"ר יעל שומר, **בית הספר למדעי המדינה**

שער שני: מקרי בוחן של משטרים לא דמוקרטיים

שיעור 3, 12.04.2026

ברה"מ ורוסיה הפוסט סובייטית

מרצה: ד"ר דינה מויאל, **המכון לחקר רוסיה ומזרח אירופה**

שיעור 4, 19.04.2026

אמריקה הלטינית - דיקטטורה באורוגוואי בין השנים 1973 ל-1985

מרצה: פרופ' חררדו לייבנר, **החוג להיסטוריה כללית**

שער שלישי: דמוקרטיזציה ונסיגה דמוקרטית

שיעור 5, 26.04.2026

מהי דמוקרטיה ודמוקרטיזציה: למה מדינות נהיות דמוקרטיות? גלי דמוקרטיזציה וגורמים.

מרצה: ד"ר רונן מנדלקרן, **בית הספר למדע המדינה**

שיעור 6, 3.05.2026

נסיעה דמוקרטית: גורמים, מגמות, והשלכות. מה בולם את הנסיעה?
מרצה: ד"ר אלון יקטר, **בית הספר למדע המדינה**

שיעור 7 10.05.2026

קפה דמוקרטית: פגישה עם ליאור ואנסטסיה – שיחת מחצית הדרך על דמוקרטיה, כולל ממצאים ראשוניים ממשחק הדמוקרטיה

שער רביעי: דמוקרטיה: מבטי עומק רב-תחומיים

שיעור 8 17.05.2026

דמוקרטיה וכלכלה: בעולם ובישראל. מרצה: ד"ר רועי לוי, **בית הספר לכלכלה**

שיעור 9 24.05.2026

שיטות משטר ומלחמות

מרצה: פרופ' אמיר לופוביץ, **בית הספר למדע המדינה**

שיעור 10 31.05.2026

שיטות משטר וההשלכות שלהן על זכויות אדם ואזרח, חופש, שיטור וכו'

מרצה: ד"ר רונית לוין שני, **הפקולטה למשפטים**

שיעור 11 7.06.2026

דמוקרטיה ודת

מרצה: פרופ' מיכל קרבאל-טובי, **החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה**

שער חמישי: הקולות שלכם

שיעור 12 14.06.2026

הצגות תלמידים

שיעור 13 21.06.2026

הצגות תלמידים

דמוקרטיה בע"מ: מטלת מחקר קבוצתית

האם הדמוקרטיה במשבר - ואם כן, מה ניתן ונכון לעשות? דמוקרטיה היא "שלטון של העם, בידי העם, למען העם" (דברי לינקולן בגטיסברג) – אבל איך "העם" רואה אותה, והאם במציאות של קיטוב פוליטי שבה המושג של דמוקרטיה נמצא בשימוש עודף, מכל הצדדים במפה הפוליטית, "העם" יודע כלל מהי דמוקרטיה? לאורך הסמסטר הקורס יציע מבט מעמיק ורב-תחומי על דמוקרטיה: עקרונותיה, אתגריה ומצבה בעולם ובישראל. מעבר לעולם האקדמי, דמוקרטיה היא גם חווית חיים – משהו שאנשים מרגישים, דנים בו, מתגוששים לגביו, פועלים בתוכו ובשמו. לכן, בפרויקט הסיום של הקורס אנחנו מבקשים לחבר בין מה שתלמדו - ידע אמפירי וכלים תאורטיים - לבין שיח ציבורי וחוויות חיים סביב דמוקרטיה מחוץ לאקדמיה. אנחנו רוצים שתאזינו לקולות בשטח, תדברו עם אנשים על דמוקרטיה, ומתוך הממשקים עם חומרים הקורס תנסחו תובנות חדשות ואולי אפילו פתרונות.

שלבי העבודה

📌 שלב ראשון: הקשבה ולמידה מתוך הקורס

- ♦ לאורך הסמסטר, הגיעו להרצאות ושימו לב אילו סוגיות מעוררות אצלכם עניין או שאלות חדשות.
- ♦ שוחחו ביניכם בקבוצה: אילו נושאים הייתם רוצים לחקור דרך שיחות עם אזרחים? לאילו זירות אתם רוצים להגיע כדי להבין מקרוב ולבדוק את מה שנחשפתם אליו בשיעורים?
- ♦ נסחו כמה שאלות פתוחות לדיון עם אזרחים ישראלים – שאלות שמעניינות אתכם באמת, ושעשויות לחשוף תובנות חדשות על הדמוקרטיה והמשבר שלה (או היעדרו). השאלות יכולות לעסוק בידע, עמדות, תפיסות, חוויות, אקטיביזם אזרחי, והן יכולות גם לגעת בנושאים ספציפיים עליהם תלמדו (דמוקרטיה וכלכלה, דמוקרטיה ומשפט, דמוקרטיה ודת וכדומה).

📌 שלב שני: דיאלוג עם אזרחים ישראלים

- ♦ כל קבוצה תקיים לפחות שלוש שיחות עם אזרחים ישראלים (שאינם סטודנטים או מרצים) – בני משפחה, חברים, עמיתים, עוברי אורח או אנשי מקצוע שונים. השתדלו לבחור אנשים שמעניין אתכם לדבר איתם, ושלחערכתם אתם לא יודעים מראש מה הם יגידו.
- ♦ הדיון צריך לעסוק בתפיסותיהם לגבי הדמוקרטיה, מצבה בישראל, ומה לדעתם יש או אין לעשות בנידון.
- ♦ הכינו מראש שאלות אפשריות (לא כל השאלות צריכות להיות זהות לכל המרואיינים – השתדלו להכין שאלות שתפורות למידותיו של המרואיין (למשל, שאלות לאזרח פעיל לא רלבנטיות לאזרח לא פעיל). תוך כדי השיחות, יהיו פתוחים להפתעות – ייתכן שתיתקלו בזוויות שלא חשבתם עליהן קודם.
- ♦ תוך כדי השיחות, חלקו עם האנשים שבחרתם לשוחח עימם את הידע והתובנות שרכשתם בקורס, והשתמשו בהם כבסיס לשאלות ולשיחה ערה.
- ♦ השתדלו שהשיחות ייארכו לכל הפחות 30-40 דקות ושהן יתקיימו פנים אל פנים, ושכל חברי וחברות הקבוצה ייקחו בה חלק.
- ♦ תעדו את השיחות (תיעוד במצלמה, בהסכמתו של המרואיין), גם את התוכן שלהן וגם את הדינאמיקה בהן (הסכמה/ויכוח, מי מדבר, טון דיבור) ונסו לבחור קטע וידאו מעניין (כדקה) להצגה בכיתה.

📌 שלב שלישי: ניתוח אקדמי

- ♦ לאחר השיחות, התכנסו מחדש ונסחו תובנות ראשוניות:
 - האם עלו דפוסים או מגמות מתוך הראיונות?
 - מה הפתיע אתכם? מה שחזר את מה שכבר ידעתם.?
 - אילו שאלות נותרו פתוחות?
- ♦ חברו את הממצאים שלכם לכלים אקדמיים, למשל:
 - מה מספרת הספרות המחקרית על תופעות דומות?
 - כיצד תיאוריות וחשיבה השוואתית על דמוקרטיה יכולות לעזור לנו להבין את מה ששמעתם?
 - באיזה אופן המציאות הישראלית משתקפת (או לא) במקרים דומים בעולם?

- ◆ השוו את הדמוקרטיה הישראלית למקרה מבחן נוסף בעולם – מדינה שחוותה משבר דמוקרטי או הצליחה לחזק את הדמוקרטיה שלה, או להיפך – שהדמוקרטיה שלה קרסה.
- ◆ הסתמכו על לפחות שתי הרצאות מהקורס ועל לפחות שבעה מקורות אקדמיים שעברו בקרת עמיתים (לא בהכרח מהסילבוס).

שלב רביעי : חיבור מחדש לאזרחים (רשות, אך מומלץ מאוד!)

- ◆ אם אפשר, חזרו לפחות לאחד מהמראיינים והציגו בפניו את הממצאים שלכם.
- ◆ האם הוא/היא מסכימים עם הפרשנות שלכם? האם הגילויים שלכם גורמים להם לחשוב אחרת?

שלב חמישי : הכנת המצגת הכיתתית

- ◆ בנו מצגת קצרה וברורה (10-12 שקפים) שתציג:
 - מוקד המחקר שלכם (כדאי מאוד אבל לא הכרחי לנסח את הדברים כמענה לשאלת מחקר)
 - תובנות עיקריות מתוך השיחות
 - חיבור למקורות אקדמיים ולמקרה מבחן נוסף
 - הצעה מקורית להתמודדות עם אתגרי הדמוקרטיה בישראל ובעולם
 - ביבליוגרפיה (כאמור, לפחות 2 הרצאות ו-7 מקורות)
- ◆ **שקף חובה :** קטע וידאו קצר (כדקה) מתוך אחד הראיונות

שלב שישי : ביקורת על הצגות עמיתים :

בשבועיים האחרונים לקורס כל קבוצה תציג לכיתה את המצגת שלה. במקביל, כל קבוצה תשמש גם כמגיבה על ההצגה המחקרית של קבוצה אחרת.

בשבוע הראשון להצגות חצי מהקבוצות יציגו והחצי השני ישמשו כמגיבות, ובשבוע השני התפקידים יתחלפו. בשיעור עצמו, הקבוצות ה'מגיבות' לא ידעו לאיזו מצגת הן מגיבות עד סיום ההצגות. בשלב זה נודיע לכל קבוצה מגיבה לאיזו מצגת היא צריכה להתייחס, ולקבוצות המגיבות יהיו 10 דקות להכין תגובה בעל פה. כל קבוצה מגיבה תגיב במשך **5 דקות**. ביקורת זו מהווה 15% מההערכה על המחקר.

פרטים טכניים

עבודה בקבוצות של כ-5 סטודנטים.

תוצר סופי :

1. מצגת מחקרית (10-12 שקפים) ;

2. תקציר כתוב (עמוד אחד) המתאר את שיטת המחקר והממצאים העיקריים – להעלות לתיקייה ייעודית במודל

מועד הגשה : 29 יוני 2026

הצגת הממצאים : 14/21 יוני 2026 | **8 דקות** לכל קבוצה

קריטריונים להערכה

- ✓ הקשבה ולמידה מתוך הקורס (כולל שילוב של לפחות שתי הרצאות, ושבעה פריטי קריאה) (15%)
- ✓ שיחות משמעותיות עם אזרחים ותיעוד ממצאים רלוונטיים (20%)
- ✓ ניתוח אקדמי מבוסס על ספרות מחקרית (לפחות 7 מקורות) (20%)
- ✓ מקוריות ותובנות חדשות (15%)
- ✓ בהירות ההצגה, כולל קטע וידאו קצר מהראיונות (15%)
- ✓ איכות הביקורת על ההצגה הקבוצתית שנבחרתם לבקר (15%)

טיפים להצלחה

- 🎤 האזינו באופן פעיל. אל תניחו שאתם כבר יודעים מה אנשים יגידו.
- 📖 אל תיבהלו מהספרות האקדמית. חפשו מחקרים שמחדדים את מה שלמדתם מהשטח.
- 🌐 חישבו בגדול: איך המקרה הישראלי משתלב במגמות עולמיות?
- 📺 קטע הווידאו הוא הזדמנות לספר סיפור. בחרו רגע שממחיש את הנושא שלכם בצורה בהירה.
- 🔄 אם תחזרו למרואיינים, זה יכול לשדרג את המחקר שלכם משמעותית. לראות איך הם מגיבים לתובנות שלכם זו למידה אמיתית.

בהצלחה! מצפים לשמוע את התובנות שלכם בסוף הקורס!